

XVIe Congrès de la Conférence des Cours constitutionnelles européennes
XVIth Congress of the Conference of European Constitutional Courts
XVI. Kongress der Konferenz der Europäischen Verfassungsgerichte
XVI Конгресс Конференции европейских конституционных судов

**Rapport national / National report / Landesbericht /
национальный доклад**

RÉPUBLIQUE DE SERBIE / REPUBLIC OF SERBIA /
REPUBLIK SERBIEN / РЕСПУБЛИКА СЕРБИЯ

The Constitutional Court of the Republic of Serbia
Ustavni sud Srbije

langue maternelle / native language /
Muttersprache / родной язык

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
УСТАВНИ СУД

ОДГОВОРИ НА УПИТНИК ЗА XVI КОНГРЕС
КОНФЕРЕНЦИЈЕ ЕВРОПСКИХ УСТАВНИХ СУДОВА

Тема:

„Сарадња уставних судова у Европи –
садашња ситуација и перспективе“

Београд, 19. јул 2013. године

С а д р ж а ј

I. УСТАВНИ СУДОВИ ИЗМЕЂУ УСТАВНОГ ПРАВА И ЕВРОПСКОГ ПРАВА	3
1. Да ли је уставни суд обавезан законом да има у виду европско право при вршењу својих задатака	3
2. Има ли примера позивања на међународне изворе права	5
3. Има ли неких посебних одредаба уставног права које намећу законску обавезу уставног суда да узима у обзир одлуке Европског суда правде	8
4. Да ли на праксу уставног суда има утицаја пракса Европског суда правде	9
5. Да ли се уставни суд у својим одлукама обично позива на праксу Суда правде ЕУ и/или Европског суда за људска права	9
6. Има ли примера неслагања у одлукама уставног суда и Европског суда за људска права	24
7. Да ли други национални судови такође узимају у обзир праксу европских судова као резултат тога што уставни суд узима у обзир одлуке тих (европских) судова	26
8. Има ли примера да је на одлуку европских судова утицала пракса националног уставног суда	27
II. ИНТЕРАКЦИЈА ИЗМЕЂУ УСТАВНИХ СУДОВА	27
1. Да ли се уставни суд у својим одлукама позива на праксу других европских или не-европских уставних судова	27
2. Ако је тако, да ли уставни суд нагиње томе да се позива на праксу уставних судова из исте језичке групе	28
3. У којим правним областима (грађанско право, кривично право, јавно право) се уставни суд позива на праксу других европских или неевропских уставних судова	29
4. Да ли је на одлуке уставног суда значајно утицала пракса страних уставних судова	29
5. Постоје ли и други облици сарадње поред узајамног уважавања судских одлука	30

I. УСТАВНИ СУДОВИ ИЗМЕЂУ УСТАВНОГ ПРАВА И ЕВРОПСКОГ ПРАВА

1. Да ли је уставни суд обавезан законом да има у виду европско право при вршењу својих задатака?

Европско право, као својеврсни нормативни оквир који чине европско комунитарно и европско некомунитарно право, ствара у односу на Републику Србију (а тиме и за Уставни суд Србије) права и обавезе у складу са њеним чланством у Савету Европе, односно статусом кандидата у Европској унији.

Република Србија је чланица Савета Европе од 3. априла 2003. године. Уставни суд Србије је од тада формално-правно обавезан да у свом раду и одлучивању примењује конвенције, протоколе и друге правне акте Савета Европе, као и да у односу на њих цени сагласност националних закона и других општих правних аката. Република Србија је до сада ратификовала 77 конвенција Савета Европе (а потписала још 8), међу којима су најзначајније Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: Европска конвенција), Оквирна конвенција за заштиту националних мањина, Европска повеља о регионалним и мањинским језицима, Ревидирана европска социјална повеља итд. Република Србија је такође чланица једанаест парцијалних споразума Савета Европе¹, у оквиру којих са другим државама чланицама остварује одређене интересе из области деловања Савета Европе.

Устав Републике Србије од 2006. године (у даљем тексту: Устав) у одредбама члана 16. став 2. и члана 194. став 3. прописује да су општеприхваћена правила међународног права и потврђени међународни уговори саставни део правног поретка Републике Србије и да се непосредно примењују. То практично значи да одлуке Уставног суда, па и свих осталих судова и државних органа, могу бити засноване на општеприхваћеним правилима међународног права и ратификованим међународним уговорима. Устав одредбом члана 142. став 2. прописује самосталност и независност судова, као и обавезу да суде „на основу Устава, закона и других општих аката, када је то предвиђено законом, општеприхваћених правила међународног права и потврђених међународних уговора“, те да се „судске одлуке заснивају на Уставу, закону, потврђеном међународном уговору и пропису донетом на основу закона“ (члан 145. став 2. Устава).

Вршећи своју функцију заштите јединства правног поретка у поступку апстрактне контроле уставности, Уставни суд Србије врши оцену сагласности закона и других општих правних аката и са општеприхваћеним правилима међународног права и потврђеним

---

¹ Међу најзначајнијим су: Група земаља за борбу против корупције - GREKO, Европска фармакопеја, Банка за развој SE, Европски потпорни фонд за копродукцију и дистрибуцију креативних кинематографских и аудио-визуелних радова - EUROIMAGES, Европска комисија за демократију путем права - Венецијанска комисија, Проширени парцијални споразум о спорту, Центар Север-југ, Европски и медитерански споразум о катастрофама (EUR-OPA), Група за борбу против злоупотребе и незаконитог промета наркотика Савета Европе (Помпиду група), Омладинска карта, Путеви културе¹. Извор: <http://www.mfa.rs>, сајт Министарства спољних послова РС.

међународним уговорима, док потврђени међународни уговори подлежу оцени њихове сагласности са Уставом (члан 167. став 1. Устава).

Члан 18. став 2. Устава прописује: „Уставом се јемче, и као таква, непосредно се примењују људска и мањинска права зајемчена општеприхваћеним правилима међународног права, потврђеним међународним уговорима и законима“. Истим чланом је у ставу 3. утврђено: „Одредбе о људским и мањинским правима тумаче се у корист унапређења вредности демократског друштва, сагласно важећим међународним стандардима људских и мањинских права, као и пракси међународних институција које надзиру њихово спровођење“.

Република Србија прихватила је на нормативном плану највише стандарде који се односе на поштовање, заштиту и унапређивање људских права, како на националном, тако и на европском и међународном плану. Ступањем у чланство Савета Европе преузела је све обавезе по том основу, те је управо пракса Европског суда за људска права (у даљем тексту: Европски суд) од највећег значаја за вршење функције непосредне заштите људских права и слобода од стране Уставног суда Србије у поступку по уставној жалби. То је уједно по обиму предмета тренутно најдоминантнија област деловања Суда (око 90% предмета).

Устав одредбом члана 22. утврђује право на судску заштиту свима којима је неко људско или мањинско право зајемчено Уставом повређено или ускраћено, као и право на уклањање последица које су повредом настале. Дакле, заштита основних људских права и слобода примарно се остварује у оквирима националног судства, укључујући и уставносудску заштиту, али се заштита може тражити и пред међународним институцијама.

Према ставу Уставног суда „сва људска и мањинска права и слободе, индивидуална и колективна, зајемчена Уставом, независно од њиховог систематског места у Уставу и независно од тога да ли су изричито уграђена у Устав или су у уставноправни систем имплементирана потврђеним међународним уговорима“², штите се пред Уставним судом.

У Уставном суду Србије Стручна служба Суда прати праксу Европског суда и редовно информисе судије и саветнике Суда о одлукама и ставовима тог Суда, пракси по одређеним темама од интереса за рад Уставног суда Србије, актуелностима из Европског суда итд. Судије Уставног суда Србије су у више наврата посетиле Суд у Стразбуру, а саветници у Стручној служби су, ради што бољег упознавања са радом и праксом Европског суда, упућивани на вишемесечни рад у тај Суд. У оквиру успешне сарадње са Канцеларијом Савета Европе, организовано је више едукативних семинара о примени Европске конвенције. Бројни су и други начини информисања о пракси Европског суда.

Уставни суд није формално-правно обавезан да примењује комунитарно право у свом раду и одлучивању јер Република Србија није чланица Европске уније³.

---

² Видети: Ставови Уставног суда који се односе на поступак претходног испитивања уставне жалбе од 30. октобра 2008. године и 2. априла 2009. године.

³ Република Србија је стекла статус кандидата за чланство у Европској унији од 1. марта 2012. године.

2. Има ли примера позивања на међународне изворе права, као нпр:

- а. Европску конвенцију
- б. Повељу ЕУ о основним правима
- в. Остале инструменте међународног права на европском нивоу
- г. Остале инструменте међународног права на међународном нивоу.

Уставом Републике Србије прокламовано је да су општеприхваћена правила међународног права и потврђени међународни уговори саставни део правног поретка Републике Србије и да се непосредно примењују, с тим да потврђени међународни уговори морају бити у складу са Уставом. Република Србија ратификовала је Европску конвенцију⁴ пре доношења важећег Устава од 2006. године, тако да је Конвенција не само постала интегрални део правног поретка, као потврђени међународни уговор, него су одредбама Устава, као највишег правног акта државе, права обухваћена Конвенцијом зајемчена на нивоу уставних права.

Одлучујући у предметима из својих бројних надлежности, Уставни суд се често позива на правне ставове Европске комисије за људска права, односно Европског суда, који се заснивају на тумачењу садржаја и домаћаја појединачних права зајемчених овим документом и протоколима усвојеним уз Конвенцију. На тај начин, позивање на Европску конвенцију није само декларативно, него одражава однос Суда према Конвенцији као „живом механизму“, који кроз праксу пружа све ширу и потпунију заштиту зајемчених људских права и слобода.

Уставни суд се у великом броју својих одлука позива на Европску конвенцију. Уставни суд то чини како у погледу начелних правних ставова Европског суда, тако и поводом конкретних спорних уставноправних питања која се постављају у појединачним предметима.

Међутим, у својој пракси Уставни суд се позива и на друге изворе међународног права, као што су:

- Општа (Универзална) декларација о правима човека коју је донела Генерална скупштина ОУН 1948. године⁵,
- Међународни пакт о грађанским и политичким правима⁶,
- Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима⁷,

Напомена: све одлуке Уставног суда доступне су на званичном сајту Суда
<http://www.ustavni.sud.rs/page/jurisprudence/35/>

⁴ Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода ("Службени лист Србије и Црне Горе – Међународни уговори", бр. 9/03, 5/05 и 7/05 и "Службени гласник РС", број 12/10)-примери позивања дати су у одговарајућим поглављима текста.

⁵ Решење Уставног суда ГУз-43/2009 од 9. јула 2009. године, у којем је Суд ценио одредбе Закона о судијама ("Службени гласник РС", број 116/08), које су се односиле на питање карактера судијске функције, као јавне функције и начин њеног стицања и престанка.

⁶ Одлука Уставног суда ГУз-231/2009 од 22. јула 2010. године, у којој је Суд оценио да питања права оснивања јавног гласила и уписа у регистар јавних гласила, као и санкција за одређене привредне преступе и прекршаје прописане Законом о изменама и допунама Закона о јавном информисању ("Службени гласник РС", број 71/09), нису била уређена сагласно Уставу и потврђеним међународним уговорима.

- Бечка конвенција о уговорном праву, ратификована Уредбом о ратификацији Бечке конвенције о уговорном праву⁸,
- Оквирна конвенција за заштиту националних мањина Савета Европе⁹,
- велики број конвенција Међународне организације рада (Конвенција број 87 о синдикалним слободама и заштити синдикалних права¹⁰, Конвенција број 98 о правима радника на организовање и колективно преговарање¹¹, Конвенција број 102 о минималној норми социјалног обезбеђења¹², Конвенција број 111, која се односи на дискриминацију у погледу запошљавања и занимања¹³, Конвенција број 121 о давањима за случај несрећа на послу и професионалних болести¹⁴, Конвенција број 158 о престанку радног односа на иницијативу послодавца¹⁵ и др.),
- Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена и Конвенција о укидању свих облика расне дискриминације¹⁶
- Измењена Европска социјална повеља¹⁷
- Конвенција о саобраћају на путевима¹⁸,

⁷ Одлука Уставног суда IУ-187/2005 од 23. јуна 2011. године, донета поводом оспорених одредаба Закона о раду („Службени гласник РС“, бр. 24/05 и 61/05), које су се односиле на питања организовања синдиката и посебну радно-правну заштиту представника запослених, право на породилско одсуство и право на накнаде.

⁸ Решење Уставног суда IУм-159/2008 од 16. јула 2009. године, донето у поступку оцене сагласности са Уставом одредаба Споразума између Владе Републике Србије и Владе Руске Федерације о сарадњи у области нафтне и гасне привреде („Службени гласник РС -Међународни уговори“, број 83/08).

⁹ Одлука Уставног суда IУз-52/2008 од 21. априла 2010. године, којом је утврђено да одредбе Закона о локалним изборима („Службени гласник РС“, број 129/07), којима је уређена расподела мандата одборника у скупштинама јединица локалне самоуправе и институт „бланко оставке“, односно право подносиоца изборне листе да слободно располаже мандатом одборника нису у сагласности са Уставом и потврђеним међународним уговорима.

¹⁰ као под 7)

¹¹ као под 7)

¹² Решење Уставног суда IУ-103/2007 од 18. фебруара 2010. године, донето поводом разматрања одредаба Закона о запошљавању и осигурању за случај незапослености („Службени гласник РС“, бр. 71/03 и 84/04), којима је утврђена висина новчане накнаде за време привремене незапослености.

¹³ Одлука Уставног суда IУз-299/2011 од 17. јануара 2013. године, којом је утврђена несагласност са Уставом одредбе Закона о радним односима у државним органима („Службени гласник РС“, бр. 48/91, 66/91, 44/98, 49/99, 34/01, 39/02 и 49/05), јер омогућава пријем у радни однос на одређено време без обавезе објављивања огласа

¹⁴ Одлука Уставног суда IУз- 314/2011 од 18.октобра.2012. године, којом је утврђена несагласност одредаба Закона о здравственом осигурању („Службени гласник РС“, бр. 107/05, 109/05, 106/06 и 57/11) са Уставом и потврђеним међународним уговором, јер оспореним одредбама није прописано да се несрећа приликом доласка и одласка са посла сматра као несрећа на послу (осигурани случај), као што је то предвиђено Конвенцијом.

¹⁵ Решење Уставног суда IУз-13/2008 од 15. јула 2010. године, које се односило на питање права на судску заштиту у случају престанка радног односа због постојања безбедносних сметњи, уређено Законом о полицији („Сл. гласник РС“, број 101/05).

¹⁶ као под 7)

¹⁷ Решење Уставног суда IУз-361/2012 од 22. маја 2013. године, којим је поводом оспореног Закона о здравственом осигурању („Службени гласник РС“, бр. 107/05, 109/05, 30/10, 57/11, 110/12 - УС и 119/12) разматрано питање може ли се осигураницима који не се не одреде за „изабраног лекара“ ускратити уставно право на здравствену заштиту.

¹⁸ Решење Уставног суда IУп-85/2008 од 17. марта 2010. године, којим је Суд утврдио да је Правилником о регистрацији моторних и прикључних возила („Службени гласник РС, бр. 130/07, 17/08 и 72/08) образац саобраћајне дозволе прописан у складу са једнообразним међународним правилима у друмском саобраћају.

- Конвенција о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом – Стразбуршка конвенција (1990), Међународна конвенција о сузбијању финансирања тероризма - Њујоршка конвенција (1999), Кривичноправна конвенција о корупцији - Стразбуршка конвенција (1999), Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала са допунским протоколима - Палермска конвенција, Конвенција Уједињених нација против корупције - Њујоршка конвенција (2003), Конвенција Савета Европе о прању, тражењу, заплени и одузимању прихода стечених криминалом и о финансирању тероризма - Варшавска конвенција¹⁹ и друге.

Уставни суд је приликом одлучивања о појединим спорним уставноправним питањима имао у виду и садржај других међународних докумената, без обзира што они по свом карактеру нису формални извори права у смислу члана 167. Устава, те се у односу на њих не може вршити оцена уставности. У таквим случајевима Уставни суд је полазио од констатације да различити међународни инструменти (резолуције, препоруке, повеље итд.), које су усвајали поједини органи универзалних или регионалних организација, садрже правила која могу бити важна са становишта заштите људских права. Иако такви акти нису међународни уговори у правом смислу речи и стога не подлежу ратификацији, ауторитет доносиоца је учинио да они буду општеприхваћени као правила међународног права, тако да их државе чланице међународних организација уважавају и поштују и без икаквих правних обавеза да то чине. Из тих разлога, Уставни суд је приликом разматрања појединих спорних правних питања имао у виду и: Основна начела о независности судства утврђених Резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација²⁰, Препоруку број Р (94)12 Комитета министара Савета Европе државама чланицама о независности, ефикасности и улози судија и Европску повеља о статусу (закону) за судије, које се односе на независност и непристрасност судија²¹, Препоруку број Р (95) 5 Комитета министара Савета Европе од 7. фебруара 1995. године о увођењу и унапређивању жалбених поступака у грађанским и привредним предметима²² и др.

Европски суд документе Венецијанске комисије Савета Европе сматра извором права (став који произлази из пресуда: *Apostol v. Georgia* од 28. новембра 2006; *Oya Ataman v. Turkey* од 5. децембра 2006; *Yumak i Sadak v. Turkey* од 8. јула 2008; *Melnychenko v. Ukraine* од 19. октобра 2004. и др.), те је Уставни суд у својој пракси, такође, уважавао мишљења овог тела (на пример Мишљење о Уставу Србије CDL/AD(2007)004, у делу који се односи на

¹⁹ Решење Уставног суда IУз-117/2009 од 30. јуна 2011. године, донето поводом разматрања питања уређених Законом о одузимању имовине проистекле из кривичног дела („Службени гласник РС“, број 97/08).

²⁰ Одлука Уставног суда IУ-28/2006 од 19. фебруара 2009. године, којом је оцењивано овлашћење министра надлежног за правосудје да покреће поступак за утврђење разлога за разрешење судије, прописано Законом о изменама и допунама Закона о судијама („Службени гласник РС“, број 44/04).

²¹ Решење Уставног суда IУз-43/2009 од 9. јула 2009. године, којим је оцењено да је Законом о судијама („Службени гласник РС“, број 116/08) обезбеђено право сваког да о његовим правима и обавезама буде расправљено правично, пред независним и непристрасним судом.

²² Одлука Уставног суда IУз-2/2010 од 14. марта 2013. године, којом је утврђено да цензус за изјављивање ревизије Врховном касационом суду од 100.000 ЕВРА, прописан Законом о изменама и допунама Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“, број 111/09), не представља ограничење права, односно не чини недоступним ово ванредно правно средство.

одредбу члан 102. став 2. Устава, а које се односило на карактер мандата народног посланика)²³.

У појединим предметима Уставни суд је уважавао и позивао се и на прописе који су део *acquis communautaire* (као што су: правни акт Европске уније у области саобраћаја Council Regulation No2411/98 of 3 November 1998. on the recognition in intra - Community traffic of the distinguishing sign of the Member State in which motor vehicles and their trailers are registered²⁴ и Директива Европског парламента 2006/126/ЕС; принципи за усклађивање система социјалног осигурања Европске уније и у вези са тим институт накнаде преплаћених давања као општеприхваћени институт у европском систему социјалног осигурања - Уредба Савета (ЕЕЗ) број 1408/71 од 14. јуна 1971. године²⁵, односно Уредба број 883/04; стандарди и препоруке у вези са путним исправама - ICAO 9303, Препорука Савета ЕУ (ЕС) број 2252/2004, као и стандарди ISO, ISO/IEC 14443 и ICAO NTWG²⁶; Номенклатура територијалних јединица за статистичке потребе у земљама ЕУ, прописана Уредбом Европског парламента и Савета број 1059/2003²⁷ и др.).

Значајно је истаћи да се Уставни суд ослањао на поменуте и друге изворе међународног права и друге међународне документе како у оквиру своје надлежности везане за оцену уставности закона и других општих аката, тако и одлучујући у оквирима својих других надлежности (приликом одлучивања о жалбама неизабраних судија и носилаца јавнотужилачке функције у поступку општег избора током процеса реформе правосуђа у Републици Србији; одлучујући о предлозима за забрану рада удружења грађана, а нарочито у бројним предметима уставних жалби)²⁸.

3. Има ли неких посебних одредаба уставног права који намећу законску обавезу уставног суда да узима у обзир одлуке Европског суда правде?

Не, јер Република Србија још нема статус чланице Европске уније.

²³ Одлука Уставног суда IУз-52/2008 од 21. априла 2010. године, у којој се Суд позвао на став из наведеног мишљења, према којем везивање посланика за странку по свим питањима за последицу има концентрисање претеране власти у рукама партијског вођства, што представља озбиљно кршење слободе посланика на изражавање мишљења.

²⁴ као под 17) - употреба латиничког писма на регистарским таблицама возила у међународном саобраћају

²⁵ Решење Уставног суда IУ-279/2006 од 16. децембра 2010. године у предмету оцене уставности Закона о ратификацији Споразума између Савезне Републике Југославије и Босне и Херцеговине о социјалном осигурању, у вези са питањем задржавања и исплате преплаћеног износа давања и правног дејства правноснажности решења.

²⁶ Решење Уставног суда IУз-778/2010 од 31. марта 2011. године, донето у вези са Законом о путним исправама ("Службени гласник РС", број 90/07), поводом уређивања образаца путних исправа.

²⁷ Решење Уставног суда IУо-50/2010 од 17. новембра 2011. године, донето у вези са Уредбом о номенклатури статистичких територијалних јединица ("Службени гласник РС", број 109/09), према којој критеријум за формирање статистичких региона није етнички састав становништва, већ степен развијености јединица локалне самоуправе и региона.

²⁸ Примери позивања Уставног суда на одлуке Европског суда наведени су у одговору на питање број 5 у овом поглављу.

4. Да ли на праксу уставног суда има утицаја пракса Европског суда правде?

Формално правно нема утицаја, али у пракси има примера позивања на *acquis communautaire*²⁹.

5. Да ли се уставни суд у својим одлукама обично позива на праксу Суда правде ЕУ и/или Европског суда ? Који су најзначајнији примери?

Уставни суд се у великом броју предмета из различитих надлежности позива на праксу Европског суда, те у одговору на ово питање дајемо приказ значајнијих одлука у предметима нормативне контроле и уставних жалби у којима се Уставни суд Србије позвао на праксу Европског суда.

Примери предмета у којима је Уставни суд вршио оцену уставности и законитости, односно одлучивао у предметима из других надлежности

Према Уставу Републике Србије, Уставни суд одлучује о: сагласности закона и других општих аката са Уставом, општеприхваћеним правилима међународног права и потврђеним међународним уговорима; сагласности потврђених међународних уговора са Уставом; сагласности других општих аката са законом; сагласности статута и општих аката аутономних покрајина и јединица локалне самоуправе са Уставом и законом; сагласности општих аката организација којима су поверена јавна овлашћења, политичких странака, синдиката, удружења грађана и колективних уговора са Уставом и законом (члан 167. став 1.)

Остварујући своју надлежност у домену апстрактне контроле, Уставни суд интервенише отклањањем законодавних решења, као и решења садржаних у подзаконским и другим општим правним актима, која нису у сагласности са Уставом, општеприхваћеним правилима међународног права и потврђеним међународним уговорима, односно законом. У тој сфери деловања, Суд је, посебно почев од 2008. године, донео већи број одлука којима је касирао законска решења која нису била у складу са начелима Устава, а тиме и достигнутим степеном развоја демократског друштва, односно остваривања права и слобода грађана, позивајући се и на конвенцијско право.

При томе, Суд није вршио само оцену уставности у формалноправном и материјалноправном смислу, већ је, преваходно ради поштовања начела правне сигурности, наглашавао значај „квалитета“ закона, полазећи од садржине аутономног појма „закон“ у смислу одредаба Европске конвенције, који је утврдио Европски суд. Имајући у виду наведени став, Уставни суд је у предметима оцене уставности општих правних аката сагледавао и да ли су задовољени захтеви који произлазе из израза „прописан законом“ и то: да закон мора бити свима доступан на одговарајући начин (мора свакоме бити омогућено

²⁹ Видети одговор 2. у овом поглављу.

сознање о томе шта је правно правило које ће се у датим околностима применити на одређени случај) и да се норма не може сматрати „законом“ све док није формулисана довољно прецизно да грађанину омогући да према њој усклади своје понашање и да предвиди, до степена који је разуман у датим околностима, последице које његово понашање може проузроковати³⁰. Уставни суд је имао у виду и чињеницу да је у пракси Европског суда појам "закон", у смислу одредаба чл. 9, 10. и 11. Европске конвенције, протумачен тако да означава опште правне акте који не морају бити законског ранга, али морају испунити захтев да су јасно и разумљиво обликовани, како би свима омогућили одређивање сопственог понашања према последицама које су једнако прописане за све, као и да су свима доступни јавним објављивањем или тим прописом предвиђеним објављивањем на неки други начин³¹.

Развој праксе Уставног суда обележен је све већим ослањањем на ставове изражене у пракси Европског суда. У том смислу, значајно је поменути решења која су се односила на: начин доделе појединачних посланичких мандата у Народној скупштини³², право подносиоца изборне листе да слободно врши расподелу добијених одборничких мандата и на институт тзв. „бланко оставке“ одборника изабраних у скупштине јединица локалне самоуправе³³, искључивање права на вођење управног спора у појединим областима³⁴, повреду права на

³⁰ Уставни суд се позивао на став изражен у пресуди *Sunday Times v. United Kingdom*, 6538/74 од 26. априла 1979. године и пресуди *Silver and Others v. United Kingdom*, 5947/72, 6205/73, 7052/75, 7061/75, 7107/75, 7113/75, 7136/75 од 25. марта 1983. године у већем броју предмета апстрактне контроле, на пример у предметима: IУз-107/2011 од 24. новембра 2011. године (у којем је донео интерпретативну одлуку у вези са институтом „ћутања управе“ и Уставом зајемченим правом на судску заштиту); IУз-299/2011 од 17. јануара 2013. године (у којем је, оцењујући одредбе Закона о радним односима у државним органима, констатовао да оспорени Закон није на задовољавајући и јасан начин означио обим дискреционе власти поступајућих органа), IУз-27/2009 од 21. марта 2013. године (у којем је закључио да Закон о сахрањивању и гробљима не испуњава европске стандарде који се тичу квалитета његових норми), IУз-51/2012 од 23. маја 2013. године (у којем је оценио да су одредбе Закона о парничном поступку, којима је уређена заштита колективних права и интереса нејасне и непрецизне, што објективно угрожава остваривање права на правну сигурност и једнаку заштиту права пред судовима) и др.

³¹ На наведени став Уставни суд се, поред других, позвао и у Одлуци IУз-1577/2010 из 2013. године, која се односила на оцену уставности и сагласности са потврђеним међународним уговором појединих одредаба Закона о прекршајима.

³² Закон о избору народних посланика („Службени гласник РС“, бр. 35/00, 69/02, 57/03, 72/03, 18/04, 85/05 и 101/05) - Одлука IУз-42/2008 од 14. априла 2011. године, у којој је Суд изразио став да се појединачни мандати народних посланика, без изузетка, додељују по редоследу назначеном на изборној листи.

Уставни суд је и пре ратификације Европске конвенције изразио став да мандат посланика у Народној скупштини, као ни одборника у скупштини јединце локалне самоуправе, не може зависити од чланства у политичкој странци са чије листе је кандидован, као и да не може престати пре истека времена на које је посланик, односно одборник изабран престанком чланства у политичкој странци, нити престанком политичке странке која га је предложила (одлуке IУ-197/2002 од 27. маја 2003. године и IУ-249/2003 од 25. септембра 2003. године).

³³ Закон о локалним изборима („Службени гласник РС“, број 129/07) - Одлука IУ-52/2008 од 21. априла 2010. године, у којој је Суд изнео став да подносилац изборне листе мора добијене мандате доделити кандидатима за одборнике према редоследу на изборној листи, као и да нема право да располаже њиховим додељеним мандатом по основу института „бланко оставке“ (уговора између кандидата, односно одборника и подносиоца изборне листе, којим подносилац изборне листе стиче право да у име и независно од воље одборника поднесе оставку на његову функцију одборника).

³⁴ Закон о планирању и изградњи („Сл. гласник РС“, бр. 47/03 и 34/06) – Одлука IУ-409/2005 од 2. априла 2009. године, којом је Суд утврдио да је несагласно Уставу искључивање могућности вођења управног спора против другостепеног решења надлежног министра.

непосредно достављање аката којима се одлучује о правима и интересима грађана³⁵, повреду Уставом допуштеног ограничења зајемченог права на неповредивост средстава комуницирања³⁶, поједина решења у вези са оснивањем и регистрацијом јавних гласила³⁷, искључивање вршења својинскоправних овлашћења појединим власницима станова и других посебних делова у колективним стамбеним зградама³⁸, спречавање сукоба интереса функционера који су на дан ступања на снагу Закона вршили више јавних функција³⁹, спорна правна питања у вези са поступком избора и разрешења судија⁴⁰, законско решење којим би могло бити повређено право на приступ суду, односно право на правно средство ако странци у одређеној правној ситуацији није омогућено да употреби одлуку Европског суда којом је утврђена повреда људског права⁴¹, ограничење слободе поступања са кремираним посмртним остацима у вези са избором места и начина сахрањивања⁴² и др.

³⁵ Закон о експропријацији ("Службени гласник РС", бр. 53/95, 23/01 и 20/09) – Одлука ГУз-17/2011 од 23. маја 2013. године, којом је утврђено да се не може сматрати да је решење Владе о утврђивању јавног интереса за експропријацију непокретности достављено странкама даном објављивања у службеном гласилу Републике Србије, јер је одређивање таквог начина доставе несагласно Уставу и потврђеним међународним уговорима.

³⁶ Закон о телекомуникацијама („Службени гласник РС“, бр. 44/03 и 36/06) – Одлука ГУз-149/2008 од 28. маја 2009. године у којој је Суд заузео став да Уставом допуштено ограничење зајемченог права на неповредивост тајности писама и других средстава комуницирања може бити прописано само законом.

³⁷ Закон о изменама и допунама Закона о јавном информисању („Службени гласник РС“, број 71/09) – Одлука ГУз-231/2009 од 5. маја 2011. године, којом је Суд утврдио да је несагласно са Уставом овлашћење министра надлежног за информисање да доноси подзаконски акт којим се уређује начин вођења регистра јавних гласила и рокови за подношење пријава оснивача за упис у регистар.

³⁸ Закон о одржавању стамбених зграда ("Службени гласник РС", бр. 44/95, 46/98 и 1/01) – Одлука ГУз-95/2006 од 17. марта 2011 године, којом је утврђено да оспорене одредбе Закона нису у сагласности са Уставом и са чланом 1. Протокола 1 уз Европску конвенцију, јер се одлуке о коришћењу и промени намене заједничких делова зграде на којима имају заједничку недељиву својину могу доносити само под условом да сви етажни власници имају право једнаког одлучивања, као и право на делотворну заштиту тог права.

³⁹ Закон о изменама и допунама Закона о Агенцији за борбу против корупције ("Службени гласник РС", број 53/10) – Одлука ГУз-1239/2010 од 7. јула 2011. године, којом је Суд, полазећи од уставног начела забране сукоба интереса, утврдио да је несагласно Уставу и потврђеном међународном уговору да функционери, који на дан ступања на снагу Закона врше више функција, а на једну од њих су изабрани непосредно од грађана, могу без сагласности Агенције наставити да обављају још једну јавну функцију.

⁴⁰ Закон о изменама и допунама Закона о судијама ("Службени гласник РС", број 101/10) – Одлука ГУз-1634/2010 од 22. децембар 2011. године у којој је Суд изразио став да евентуалне повреде поступка које је скривио орган који је поступак спровео и за које судија не може сносити никакву одговорност, не могу представљати легитимни законски разлог за покретање поступка за разрешење изабраног судије.

⁴¹ Закон о парничном поступку ("Службени гласник РС", број 72/11) – Одлука ГУз-147/2012 од 21. фебруара 2013. године, према којој оспорена одредба којом је прописан објективни рок (5 година од правоснажности одлуке) за подношење предлога за понављање поступка није сагласна са Уставом и потврђеним међународним уговором, јер у случају када је каснијом одлуком Европског суда утврђена повреда, доводи у питање уставну гаранцију права на судску заштиту, односно могућност уклањања последица које су повредом настале.

⁴² Закон о сахрањивању и гробљима ("Службени гласник РС", бр. 20/77 и 24/85, „Службени гласник РС“, бр. 53/93, 67/93, 48/94 и 101/05) – Одлука ГУз-27/2009 од 21. марта 2013. године, којом је Суд утврдио да је искључивањем могућности сахрањивања посмртних остатака изван гробља оних лица која су се за живота определила за сахрањивање спаљивањем посмртних остатака, повређено уставно начело забране дискриминације, јер лица која се определе за покоп, а не за кремирање могу остварити право на избор начина-места сахрањивања, што оспорену одредбу Закона чини несагласном са Уставом и Европском конвенцијом.

Уставни суд је, такође, донео одлуку којом је забранио рад Удружењу грађана "Отачествени покрет Образ"⁴³ и изразио став да се Уставом зајемчена слобода мишљења и изражавања, као и слобода окупљања не могу користити у циљу ускраћивања истих слобода другим лицима, односно групама. Полазећи од чињенице да предузетим мерама надлежних државних органа није постигнут легитиман циљ да се сузбије деловање усмерено на кршење Уставом зајемчених људских права и слобода, Уставни суд је утврдио да постоји нужна друштвена потреба за ограничењем слободе удруживања, односно да су у конкретном случају, због деловања усмереног на кршење зајемчених људских и мањинских права и изазивање националне и верске мржње, испуњени критеријуми за забрану рада Удружења грађана. Доносећи наведену одлуку, Суд се позвао и на праксу Европског суда⁴⁴.

Такође, одлучујући по жалби неизабраног судије против Одлуке Високог савета судства од 25. децембра 2009. године, којом је жалиоцу утврђен престанак судијске дужности са 31. децембром 2009. године, јер није изабран за судију у складу са новим Законом о судијама („Службени гласник РС“, број 116/08), Уставни суд је донео својеврсну пилот одлуку⁴⁵ којом је усвојио жалбу. Суд је истакао да су подносиоцу жалбе у спроведеном поступку избора морале бити обезбеђене све процесне гаранције обухваћене правом на правично суђење, поред осталог, и да о престанку његове судијске дужности буде донета појединачна, образложена одлука Високог савета судства, која је требало да садржи индивидуализоване разлоге због којих није изабран, а који се темеље на условима за избор судија прописаним Законом о судијама и ближе уређеним одговарајућим подзаконским актом о критеријумима и мерилима за оцену стручности, оспособљености и достојности за избор судија, као и на подацима и мишљењима прибављеним у складу са тим актом. Наведени став Уставног суда заснован је и на пракси Европског суда у вези са применом члана 6. став 1. Европске конвенције (повреда права на правично суђење), ближе на ставу Европског суда израженом у више одлука, према којем непостојање образложења може проузроковати тешкоће приликом приступа суду ако спречава ефикасно коришћење жалбеног поступка због недовољних појединости у вези са основима на којима се заснива првостепена одлука⁴⁶.

Примери предмета по уставним жалбама

Одлука Уж-4527/2011 од 31. јануара 2013. године - право на живот – члан 24. став 1. Устава / члан 2. Европске конвенције

⁴³ Одлука ВШУ-249/2009 од 12. јуна 2012. године

⁴⁴ Пресуде Европског суда: "Association Nouvelle Des Boulogne Boys v. France" од 22. фебруара 2011. године; "Feret v. Belgique" од 16. јула 2009. године; "Vejdeland and Others v. Sweden" од 9. фебруара 2012. године; "United Communist Party and Others v. Turkey" од 30. јануара 1998. године; "Refah Partisi and Others v. Turkey", од 13. фебруара 2003. године; "Herri Batasuna and Batasuna v. Spain" од 30. јуна 2009. године; "Freedom and Democracy Party (Özdep) v. Turkey" од 8. децембра 1999. године и др.

⁴⁵ Одлука ВШУ-102/2010 од 28. маја 2010. године

⁴⁶ Пресуда у случају „Salov v. Ukraine“, у којој је констатовано да је непостојање образложене одлуке омело подносиоца представке да оспори одређена питања у жалбеном поступку, као и пресуда у предмету *Hadjianastassiou v. Greece*, у коме је подносиоцу представке пре подношења жалбе била достављена само скраћена верзија - резиме пресуде Војног апелационог суда.

Подносиоци уставне жалбе су очеви двојице младића који су смртно страдали 5. октобра 2004. године на стражи у војном објекту за време одслужења војног рока у Војсци Србије и Црне Горе.

Уставни суд је усвојио уставну жалбу, утврдио повреду права на живот и наложио Вишем јавном тужилаштву у Београду и Вишем суду у Београду да предузму све мере како би се преткривични поступак који се води у вези са смрћу синова подносилаца уставне жалбе окончао у најкраћем року.

У овој одлуци, Уставни суд је, разматрајући допуштеност уставне жалбе *ratione personae*, истакао да постоји изграђена пракса Европског суда који је представке сродника лица лишених живота разматрао са аспекта права на живот из члана 2. Европске конвенције, јер није спроведена делотворна и ефикасна истрага о смрти тих лица и упутио је на пресуде: *Šilih v. Slovenia* од 9. априла 2009. године, *Akdeniz and Others v. Turkey* од 31. маја 2001. године и *Mc Kerr v. United Kingdom* од 4. маја 2001. године. Имајући у виду да се одредбе о људским и мањинским правима тумаче у корист унапређења вредности демократског друштва, сагласно важећим стандардима људских и мањинских права, као и пракси међународних институција које надзиру њихово спровођење, Уставни суд је, следећи наведену праксу у аналогној ситуацији у којој су подносиоци уставне жалбе блиски сродници - очеви лица која су под још увек неразјашњеним околностима лишена живота, а поводом чије смрти се спроводи преткривични поступак, закључио да је уставна жалба допуштена *ratione personae*.⁴⁷

Одлука Уж-2356/2009 од 21. јануара 2010. године - трајање притвора - члан 31. Устава / члан 5. Европске конвенције

Против подносиоца уставне жалбе и још 31 лица пред Окружним судом у Београду вођен је кривични поступак због кривичног дела злочиначког удруживања. Подносилац је био у притвору од 10. фебруара 2009. године на основу члана 142. став 1. тачка 3) Законика о кривичном поступку - постојање особитих околности које указују да ће поновити кривично дело, или довршити покушано кривично дело, или да ће учинити кривично дело којим прети. Ови основи образлагани су постојањем основане сумње да је подносилац заједно са осталим окривљеним лицима припадао добро организованој криминалној групи чија је делатност планирана на дужи временски период, као и да се окривљени терете за извршење бројних кажњивих радњи у периоду између 2006. и 2009. године. Након што је Окружни суд донео решење о продужењу притвора, у коме су наведени исти разлози као и у више претходних

---

⁴⁷ У овој одлуци, Уставни суд се позвао на још низ пресуда Европског суда у којима је тај суд износио своје ставове о праву на живот из члана 2. Европске конвенције: *L.C.B. v. United Kingdom* од 9. јуна 1998. године, *Osman v. United Kingdom* од 28. октобра 1998. године, *Streletz, Kessler u Krenz v. Germany* од 22. марта 2001. године, *Oneryildiz v. Turkey* од 30. новембра 2004. године, *Guerra and Others v. Italy* од 19. фебруара 1998. године, *Botta v. Italy* од 24. фебруара 1998. године, *Hackett v. United Kingdom* од 10. маја 2005. године, *Младеновић v. Serbia* од 22. маја 2012. године, *Branko Tomasić and Others v. Croatia* од 15. јануара 2009. године, *Oğur v. Turkey* од 20. маја 1999. године, *Bazorkina v. Russia* од 27. јула 2006. године, *Yaşa v. Turkey* од 2. септембра 1998. године, *Mahmut Kaya v. Turkey* од 28. марта 2000. године, *Jularić v. Croatia* од 10. јануара 2011. године и *Shanaghan v. United Kingdom* од 4. маја 2001. године.

решења, подносилац уставне жалбе је поднео жалбу Врховном суду. Врховни суд је одбио жалбу као неосновану. Подносилац је у уставној жалби, између осталог, навео да су у свим одлукама о продужењу притвора, како Окружног, тако и Врховног суда, навођени исти разлози, без оцене новонасталих околности.

Уставни суд је установио да су надлежни судови приликом одлучивања о продужењу мере притвора пропустили да дају довољно јасне, убедљиве и индивидуализоване разлоге за даље задржавање подносиоца уставне жалбе у притвору. Изостало је навођење субјективних околности, тј. околности које би објасниле зашто баш подносилац уставне жалбе као индивидуа представља опасност. Суштинска грешка и првостепеног и другостепеног суда је та што су разлоге за продужење притвора разматрали у односу на све окривљене заједно, занемарујући обавезу њихове индивидуализације. С обзиром на чињеницу да сви окривљени нису у истом правном и фактичком положају у односу на службене дужности које су неки од њих обављали пре одређивања притвора, као и на околност да су неки од њих удаљени са службене дужности коју су раније обављали (међу њима и подносилац уставне жалбе), судови су морали да оцене реалну могућност сваког од окривљених да кривична дела која им се стављају на терет понове, односно да доврше покушано кривично дело или учине кривична дела којима прете, водећи рачуна о њиховој евентуалној претходној осуђиваности. Сходно наведеном, Уставни суд је усвојио уставну жалбу и утврдио да је повређен члан 31. ст. 1. и 2. Устава (право на ограничено трајање притвора).

Суд се позвао на више пресуда Европског суда: *Kay v. United Kingdom* од 1. марта 1994. године - о томе да је лишење слободе арбитерно када нису на задовољавајући начин образложени разлози зашто је оно било неопходно, *Mansur v. Turkey* од 8. јуна 1995. године - о томе да је лишење слободе арбитерно када суд понавља идентичне и стеротипне разлоге за доношење решења о продужењу притвора, не елаборирајући нове разлоге због којих је продужење притвора неопходно, *Kurt v. Turkey* од 25. маја 1998. године и *Bayorkina v. Russia* од 27. јула 2006. године - о нужности детаљног образложења разлога за притвор.

Одлука Уж-227/2008 од 9. јула 2009. године - право на претпоставку невиности - члан 34. став 3. Устава / члан 6. став 2. Европске конвенције

Подносилац уставне жалбе је лишен слободе због сумње да је починио више кривичних дела (злочиначко удруживање, продужено дело примања мита, злоупотреба службеног положаја, кршење закона од стране судије ...). Он се жалио због осам решења о придужењу притвора које је донео Окружни суд у Београду, као и осам решења Врховног суда донетих по жалбама подносиоца на решења Окружног суда. Навео је да су у свим решењима коришћене формулације којима је повређена претпоставка невиности (нпр. "... представљају резултате њиховог заједничког деловања ...").

Уставни суд је утврдио да поједине формулације садржане у образложењима оспорених решења о продужењу притвора указују на то да је Окружни суд у Београду одређене чињенице које је тек требало да буду доказане током главног претреса, узео као доказане. На тај начин је повређено право подносиоца на претпоставку невиности која постоји све до доношења правоснажне судске пресуде.

Уставни суд се позвао на праксу Европског суда, према којој је претпоставка невиности повређена ако судска одлука, која се односи на лице које је оптужено за кривично дело, одражава мишљење да је криво пре него што се његова кривица докаже по закону: *Deweer v. Belgium* од 27. фебруара 1980. године, *Minelli v. Switzerland* од 25. марта 1983. године, *Allenet de Ribemont v. France* од 10. фебруара 1995. године и *Karakas u Yesilirmark v. Turkey* од 28. јуна 2005. године - довољно је да, у одсуству званичне одлуке, постоји одређено мишљење које указује да суд сматра оптуженог кривим, док ће преурађено изношење таквог једног мишљења од стране суда неизбежно прекршити наведену претпоставку.

Одлука Уж-88/2008 од 1. октобра 2009. године - право на правично суђење - члан 32. став 1. Устава / члан 6. Европске конвенције, посебна права окривљеног - члан 33. Устава и право на тајност средстава општења - члан 41. Устава / члан 8. Европске конвенције

Подносилац уставне жалбе је пресудом Окружног суда у Београду проглашен кривим за кривично дело давања мита и осуђен на три године затвора. Врховни суд је најпре одбио као несоновану његову жалбу на првостепену пресуду, а затим и захтев за испитивање законитости правоснажне пресуде. У уставној жалби, подносилац представке је, између осталог, навео да му је овим пресудама повређено право на правично суђење и право на тајност средстава општења, јер се заснивају на доказу на коме се пресуда не може засновати. Наиме, као доказ у кривичном поступку коришћени су снимци прислушких телефонских разговора подносиоца уставне жалбе са другом двојицом окривљених, снимљени у периоду када за надзор и снимање тих разговора у односу на подносиоца није постојала наредба истражног судије. Наредба за прислушкивање је постојала за двојицу окривљених против којих је исти кривични поступак вођен због кривичног дела давања мита, а са којима је подносилац комуницирао током јуна, јула и августа 2005. године, а наредба за прислушкивање подносиоца је донета у септембру 2005. године.

Уставни суд је оценио да је у конкретном случају одступање од Уставом утврђеног права на неповредивост тајности средстава општења учињено под условима утврђеним Уставом и на начин прописан законом, те да стога нису основани наводи уставне жалбе да је у предметном кривичном поступку повређено право подносиоца уставне жалбе на тајност средстава општења, као вид права на приватност гарантованог одредбама члана 8. Европске конвенције. При томе је констатовао да су Уставом предвиђена и ближе разрађена и остала права предвиђена одредбама Европске конвенције и Међународног пакта о грађанским и политичким правима, на чију повреду је подносилац уставне жалбе указао, те стога није нашао повреду наведених права ни у односу на ове међународне документе.

Позивајући се на пресуду у предмету *Schenk v. Switzerland* од 12. јула 1988. године, Уставни суд је истакао да се оцена правичности суђења врши у односу на целину спроведеног кривичног поступка и изведених доказа, а не у односу на законитост појединачних доказа који су током поступка изведени, па ће се начин на који се доказ прибавља и његова улога у суђењу испитати у контексту утврђивања да ли је суђење правично у целини. Коришћење снимака, незаконито прибављених у том смислу што их није наложио истражни судија, не чини да је суђење аутоматски неправично, нити даје основ за повреду права *per se*.

Уставни суд је даље истакао став у предмету *Khan v. United Kingdom* од 12. маја 2000. године, да, иако се телефонски разговор снимљен без икаквог правног основа појављује као једини доказ у поступку, то не чини његово коришћење неправичним, с обзиром да је поступак омогућио подносиоцу представке да испита његову правну ваљаност у две судске инстанце. У истој пресуди, изнет је и став да се законитост појединих полицијских метода прибављања доказа пре може јавити као питање које се везује за члан 8. Европске конвенције и право на поштовање приватног живота, него за правичност суђења из члана 6. Европске конвенције.

Одлука Уж-4078/2010 од 29. фебруара 2012. године - право на правично суђење и право на суђење у разумном року - члан 32. став 1. Устава / члан 6. Европске конвенције, право на правно средство - члан 36. став 2. Устава / члан 13. Европске конвенције и слобода окупљања - члан 54. Устава / члан 11. Европске конвенције

Удружење "Жене у црном" жалило се против првостепеног и другостепеног решења Министарства унутрашњих послова и пресуде Управног суда, због повреде права на правично суђење и суђење у разумном року, права на правно средство и права на слободу окупљања, а поводом забране одржавања скупа који је сазвало ("Сто година 8. марта").

Уставни суд је утврдио да: првостепено решење није садржало разлоге за оцену да је, сагласно Закону о окупљању грађана, забрана скупа нужна ради спречавања ометања јавног саобраћаја, угрожавања здравља, јавног морала и безбедности људи и имовине; да ови недостаци нису отклоњени ни у поступку по жалби; да је Управни суд у својој пресуди којом је одбио тужбу против другостепеног решења навео да је тужени орган на правилно утврђено чињенично стање правилно применио одговарајући материјални пропис. Стога је Уставни суд утврдио да је повређено право подносиоца уставне жалбе на образложену одлуку, као елемент права на правично суђење. При томе се позвао и на праксу Европског суда, који је у више одлука изнео став да непостојање образложења може проузроковати тешкоће приликом приступа суду ако спречава ефикасно коришћење жалбеног поступка због недовољних појединости у вези са основима на којима се заснива првостепена одлука. На пример, у предмету *Salov v. Ukraine*, констатовано је да је непостојање образложене одлуке омело подносиоца представке да оспори одређена питања у жалбеном поступку.

Даље је констатовано да право на слободу окупљања уживају како појединци који учествују у мирном окупљању, тако и они који организују окупљање, укључујући удружења, што је и став Европског суда заузет у предмету *Platform "Ärzte für das Leben" v. Austria* од 21. јуна 1988. године.

Оцењујући да је забрана одржавања јавног скупа у конкретној ситуацији довела до повреде права на слободу окупљања, Уставни суд је указао да је Европски суд у истом предмету нагласио да демонстрације могу љутити или вређати особе које се противе идејама демонстраната, али да учесницима демонстрација мора да се омогући да одрже демонстрације без страха да ће бити подвргнути физичком насиљу од стране неистомишљеника. Указао је и на став Европске комисије за људска права, истакнут у предмету *Christians against Racism and Fascism v. United Kingdom* од 16. јула 1980. године, према коме случајно насиље или неред

при одржавању окупљања неће изузети заштиту слободе окупљања - значајна је намера мирног окупљања, а не вероватноћа насиља због реакције других група или фактора.

Уставни суд је оценио и да држава не може да мења датум који је организатор планирао за одржавање скупа, јер уколико се јавни скуп одржи након што конкретно друштвено питање изгуби на значају, утицај тог скупа може бити озбиљно умањен и при томе се позвао на став Европског суда у пресуди *Baczkowski and Others v. Poland* од 3. маја 2007. године.

Закључујући да је трајањем предметног поступка, чија природа захтева хитност у одлучивању, повређено право подносиоца на суђење у разумном року, што је у конкретном случају довело и до повреде подносиоачевог права на делотворно правно средство, Уставни суд је имао у виду становиште Европског суда у предмету *Baczkowski and Others v. Poland* да је за ефективно уживање слободе окупљања важно да се законом пропишу рокови у којима надлежни органи треба да донесу одлуке. Уколико не постоји обавеза коначног одлучивања пре планираног датума одржавања скупа, не може се закључити да средства која жалилац има на располагању, с обзиром на њихов *post hoc* карактер, омогућавају адекватну заштиту због ограничавања слободе окупљања.

Одлука Уж-5284/2011 од 18. априла 2013. године - право на судску заштиту - члан 22. став 1. Устава / члан 6. Европске конвенције, право на правно средство - члан 36. став 2. Устава / члан 13. Европске конвенције и слобода окупљања - члан 54. Устава / члан 11. Европске конвенције

Подносиоци уставне жалбе жалили су се, поред осталог, против решења Министарства унутрашњих послова од 30. септембра 2011. године, којим је забрањено одржавање јавног скупа и јавног скупа у покрету сазивача Удружења "Парада поноса Београд", пријављеног за 2. октобар 2011. године, као и због "пропуштања државних органа да им обезбеде судску заштиту и ефикасно правно средство против наведених кршења људских права".

Уставни суд је утврдио да Закон о окупљању грађана формално предвиђа жалбу као правно средство за заштиту слободе окупљања сазивача јавног скупа, али да прописујући рок у коме је надлежни орган дужан да о забрани обавести сазивача, као и да жалба не одлаже забрану, суштински не обезбеђује делотворну заштиту ове слободе. Наиме, одлука о жалби против решења донетог у петак, 30. септембра 2011. године, о забрани јавног скупа пријављеног за недељу, 2. октобар 2011. године, представљала би *post hoc* заштиту - не би била благовремена, па тиме ни делотворна. (Овакав став Уставни суд је већ изразио у одлуци Уж-1918/2009.)

Уставни суд је, даље, оценио да сама немогућност да се делотворним правним средством тражи преиспитивање одлуке којом се ограничава једна од зајемчених слобода, представља повреду права на судску заштиту и права на правно средство, а последично и повреду слободе окупљања, те је стога усвојио уставну жалбу.

Уставни суд се, стајући на становиште да прописана заштита објективно не би могла да буде благовремена, па тиме ни делотворна, позвао на став Европског суда из пресуде *Baczkowski and Others v. Poland* од 3. маја 2007. године, о томе да у случајевима који се тичу слободе окупљања, да би се неки правни лек сматрао ефикасним, он мора обавезивати

надлежни орган да донесе одлуку тако да коначна одлука буде донета пре датума за који је било предвиђено одређено окупљање.

Одлука Уж-229/2013 од 11. априла 2013. године - права детета - члан 64. Устава / члан 8. Европске конвенције

Подноситељке уставне жалбе, малолетна девојчица и њена мајка, жалиле су се због дужине поступка за утврђивање очинства, који је окончан након десет година и девет месеци.

Уставни суд је утврдио повреду права детета у односу на малолетну подносиатељку уставне жалбе и повреду права на суђење у разумном року у односу на обе подносиатељке уставне жалбе. Констатовао је да је чланом 64. Устава изричито гарантовано право детета да сазна своје порекло, те да иако исто право није изричито предвиђено чланом 8. Европске конвенције, оно спада у круг права на поштовање приватног живота. Ово право, по оцени Уставног суда, подразумева право детета да буде у могућности да утврди појединости о свом идентитету и пореклу, посебно уколико су такве информације значајне због утицаја које могу да имају на личност детета. Уставни суд је утврдио да је малолетна подносиатељка уставне жалбе покренула поступак утврђивања очинства како би се у том поступку утврдило да ли је тужени њен биолошки отац, односно како би сазнала појединости о свом идентитету и пореклу, а што би касније могло одредити и њен правни однос са туженим. По оцени Уставног суда, она је у конкретном парничном поступку имала значајан интерес заштићен чланом 64. Устава да, поред осталог, прими, односно утврди информације потребне за откривање истине о свом пореклу. Окончање поступка тек после десет година и девет месеци је довело до продуженог стања неизвесности малолетне подносиатељке у погледу њеног личног идентитета и лишења издржавања од стране биолошког оца.

Уставни суд је нагласио да у предметима који се тичу грађанског статуса неког лица судови и други државни органи морају да покажу посебну одговорност у поступању, с обзиром на последице које дужина поступка може имати, пре свега у погледу уживања права на породични живот. Суд се у овој одлуци, поред осталог, позвао и на пресуде Европског суда: *Jevremović v. Serbia* од 17. јула 2007. године, *Bock v. Germany* од 21. новембра 1988. године и *Mikulić v. Croatia* од 7. фебруара 2002. године. Позивајући се на пресуду *Proszak v. Poland* од 16. децембра 1997. године, подсетио је да само кашњења и одуговлачења која се могу приписати судовима и другим државним органима могу довести до закључка о непоштовању права на суђење у разумном року. Такође је указао да се приликом оцене дужине трајања поступка може узети у обзир и понашање друге странке у поступку и позвао се на пресуду *Zielinski v. Poland* од 15. маја 2005. године.

Одлука Уж-1286/2012 од 29. марта 2012. године - право на правично суђење - члан 6. Европске конвенције / члан 32. став 1. Устава и право на уточиште - члан 57. Устава

Подносилац уставне жалбе, са пребивалиштем у Републици Куби, изјавио је Уставном суду уставну жалбу против решења управног органа којим је одбијен његов захтев за азил, због повреду права на правично суђење и права на уточиште.

Уставни суд је, такође, констатовао да је Законом о азилу, не само доследно спроведено начело забране протеривања или враћања утврђено Уставом и Женевском конвенцијом о статусу избеглица, већ је обезбеђена и додатна заштита, прописивањем да ниједно лице не сме бити протерано или против његове воље враћено на територију на којој постоји ризик да ће бити подвргнуто мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању. Овакво законско решење омогућава ширу заштиту, која се гарантује чланом 3. Европске конвенције, према коме нико не сме бити подвргнут мучењу, или нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању и у складу је са ставом Европског суда, израженим у, поред осталих, пресуди *Chahal v. United Kingdom* од 15. новембра 1996. године.

Уставни суд је констатовао да је важећим Законом о азилу, који је почео да се примењује 1. априла 2008. године, Република Србија прихватила концепт сигурне треће државе, којом се сматра држава са листе коју утврђује Влада, придржавајући се при томе међународних начела о заштити избеглица садржаних у Женевској конвенцији о статусу избеглица из 1951. године и у Протоколу о статусу избеглица из 1967. године. Под сигурном трећом државом подразумева се држава у којој је тражилац азила боравио или кроз коју је пролазио, непосредно пре доласка на територију Републике Србије и у којој је имао могућност подношења захтева за азил, а у којој не би био изложен прогону, мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или враћању у државу у којој би његов живот, безбедност или слобода били угрожени.

Уставни суд је, такође, констатовао да је Законом предвиђено да надлежни органи Републике Србије сарађују са *UNHCR* у спровођењу његових активности у складу са његовим мандатом. По оцени Уставног суда, наведене одредбе Закона о азилу упућују на закључак да се листа сигурних трећих држава, поред осталог, формира и на основу извештаја и закључака Канцеларије Високог комесаријата за избеглице. Суд је оценио да извештаји те организације доприносе кориговању поступања надлежних органа Републике Србије у примени Закона о азилу у том смислу да се захтев за азил неће одбацити иако лице долази из сигурне треће државе која је на листи Владе, уколико та држава поступак азила примењује на начин супротан Европској конвенцији. С тим у вези, Уставни суд се позвао на пресуду Европског суда у предмету *M.M.C. v. Belgium and Greece* од 21. јануара 2011. године.

Уставни суд је, међутим, указао да је Европски суд у одлуци у предмету *T.I. v. United Kingdom* од 7. марта 2000. године одбацио представку подносиоца и нагласио да право на политички азил није садржано ни у Европској конвенцији, нити у Протоколима уз њу и да задатак тог суда није да разматра захтеве за азил или да надзире поступке држава уговорница у погледу испуњавања њихових обавеза из Женевске конвенције о статусу избеглица.

Уставни суд је утврдио да је уставна жалба неоснована и одбацио је захтев за одлагање извршења решења Министарства унутрашњих послова којим му се налаже да напусти Србију.

Одлука Уж-3238/2011 од 8. марта 2012. године - право на достојанство и слободан развој личности - члан 23. Устава / право на поштовање приватног и породичног живота - члан 8. Европске конвенције

Подносилац уставне жалбе је рођен као особа за псеудохермафродитизмом и над њим је извршена операција прилагођавања пола. Након операције, због правне нерегулисаности,

није могао да обезбеди правно признање пола, односно промену података о полу у матичној књизи рођених, како би добио нова лична документа. Законом о матичним књигама није предвиђена накнадна могућност промене података о полу, па је одељење опште управе општине закључком одбацило захтев подносиоца за промену података о полу, због стварне ненадлежности и указало му на могућност подношења жалбе надлежном министарству. Међутим, министарство је дало мишљење да није могуће исправити, односно уписати податак о промени пола и да подносилац може покренути ванпарнични поступак пред судом за утврђивање садржине исправе (тачност података уписаних у матичну књигу рођених).

Подносилац је поднео уставну жалбу због повреде права на достојанство и слободан развој личности и повреде права на поштовање приватног и породичног живота, права на једнакост и права на достојанство и слободан развој личности.

Уставни суд је најпре утврдио да није постојало делотворно правно средство које је подносилац могао да користи пре изјављивања уставне жалбе и позвао се на више пресуда Европског суда о критеријумима које мора да задовољи правни лек да би се сматрао адекватним и ефикасним: *Vernillo v. France* од 20. фебруара 1991. године, *Lepojić v. Serbia* од 6. новембра 2007. године, *Chahal v. United Kingdom* од 15. новембра 1996. године, *Airey v. Ireland* од 9. октобра 1979. године и *Akdivar v. Turkey* од 16. септембра 1997. године. Уставни суд се позвао и на пресуду у предмету *L. v. Lithuania* од 11. септембра 2007. године о томе да управни поступак или поступак пред редовним судовима не представљају ефикасна правна средства у ситуацијама када су кршења људских права изазвана законом, или су његова директна последица.

Уставни суд је, даље, сматрао да, иако право на поштовање приватног и породичног живота, гарантовано чланом 8. Европске конвенције, није изричито наведено у Уставу, оно представља саставни део уставног права на достојанство и слободан развој личности. Када се ради о појму приватног живота, Уставни суд се позвао и на пресуде Европског суда *Niemietz v. Germany* од 16. децембра 1992. године и *X and Y v. Netherlands* од 26. марта 1985. године.

Уставни суд је, узимајући у обзир ставове Европског суда у пресуди *Goodwin v. United Kingdom* од 11. јула 2002. године, утврдио постојање несклада између фактичког и правног стања ствари и оценио да је пропуштањем општинске управе општине да изврши своју позитивну обавезу, која предвиђа да су носиоци власти у обавези да предузимају радње и доносе акте којима се поштују зајемчена људска права, подносиоцу уставне жалбе повређени право на достојанство и слободан развој личности и право на поштовање приватног и породичног живота.

Одлука Уж-4100/2011 од 10. јула 2013. године - право на неповредивост физичког и психичког интегритета-зајемчено чланом 25. Устава и чланом 3. Европске конвенције

Подносилац уставне жалбе је 18. јула 2005. године лишен слободе, након чега је против њега вођен кривични поступак у ком је правноснажно оглашен кривим за кривично дело тешко убиство и осуђен на казну затвора у трајању од 40 година. Подносилац се тренутно налази на издржавању казне затвора.

Уставна жалба је изјављена против радњи Министарства унутрашњих послова, Министарства правде и државне управе, односно Управе за извршење кривичних санкција,

Основног суда и Основног јавног, и то због повреде забране мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања из чл. 25. и 28. Устава и члана 3. **Европске конвенције**, као и права на судску заштиту из члана 22. Устава и право на делотворно правно средство из члана 36. став 2. Устава и члана 13. Конвенције.

Имајући у виду наводе и разлоге уставне жалбе, као и означене повреде права, Уставни суд је оцену постојања процесних претпоставки за одлучивање и основаност навода о повреди означених права вршио у односу на три временска периода, и то: а) период који је подносилац провео задржан у тзв. „полицијском притвору“ б) период који је подносилац провео у притвору и в) период издржавања казне затвора.

У вези навода о повреди права из чл. 25. и 28. Устава и члана 3. Европске конвенције, с позивом на праксу Европског суда (пресуде у предметима *Stanimirović v. Serbia*, представка број 26088/06 од 18. октобра 2011, ст. 39. и 40, *Labita v. Italy (GC)*, представка број 26772/95, од 6. априла 2000, став 131, *V.D. v. Croatia*, представка број 15526/10, од 8. фебруара 2012, ст. 63. и 64. и *Mađer v. Croatia*, представка број 56185/07, од 21. септембар 2011, ст. 111. и 112.), Уставни суд је најпре закључио да наведена права садрже јемство поштовања материјалног и процесног аспекта забране мучења, нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања.

Приликом испитивања постојања процесних претпоставки за одлучивање Уставног суда, Суд је имао у виду праксу Европског суда, и то: 1) у погледу допуштености уставне жалбе *ratione temporis* (пресуде у предметима *Stanimirović v. Serbia*, ст. 27. и 29. и *Tuna v. Turkey*, представка број 22339/03, од 19. јануар 2010, ст. од 58. до 63.) и 2) у погледу правила о исцрпљености редовног правног пута пре обраћања Уставном суду (пресуде у предметима *Akdivar and Others v. Turkey*, представка број 21893/93, од 16. септембра 1996., став 69, *Vernillo v. France*, представка број 11889/85, од 20. фебруара 1991, ст. 27. и 68., *Selmuni v. France*, представка број 25803/94, од 28. јула 1999, ст. 75. и 77, *Chahal v. United Kingdom*, представка број 22414/93, пресуда од 15. новембра 1996, став 145, *Airey v. Ireland*, представка број 6289/73, пресуда од 9. октобра 1979, став 23, *Cardot v. France* од 19. марта 1991, број представке 11069/84, став 34. и *Mađer v. Croatia*, став 87.).

Уставни суд је приликом оцене основаности навода о повреди материјалног аспекта забране мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања имао у виду ставове и праксу Европског суда и то посебно у погледу дозвољене, али прекомерне употребе средстава принуде (пресуде у предметима *Gömi and Others v. Turkey*, представка број 35962/97, од 21. децембра 2006, став 77, *Berliński v. Poland*, представка број 27715/95 и 30209/96, од 20. јуна 2002, ст. од 57. до 65, *Gladović v. Croatia*, представка број 28847/08, од 10. маја 2011, став 37, *Ivan Vasilev v. Bulgaria*, представка број 48130/99, од 12. априла 2007, став 63.), минималног степена тежине злостављања (пресуде у предметима *Labita v. Italy*, став 120, *Gladović v. Croatia*, став 34. и *Mađer v. Croatia*, став 106.), тврдњи о злостављању које морају бити доказане „ван разумне сумње“ (пресуде у предметима *Ireland v. United Kingdom*, представка број 5310/71, од 18. јануара 1978, став 161, *Salman v. Turkey*, представка број 21986/93, од 27. јуна 2000, став 100. и *Labita v. Italy*, став 121.) и правилима о терету доказивања навода о злостављању (пресуде у предметима: *Salman v. Turkey*, став 100. и *Sunal v. Turkey*, представка број 43918/98, од 25. јануара 2005, став 41.). Такође, Уставни суд је и приликом одређивања облика злостављања посебно имао у виду праксу Европског суда

(пресуде у предметима *Ireland v. United Kingdom*, ст. 167. и 168. и *Aksoy v. Turkey*, представка број 21987/93, од 18. децембра 1996, ст. 63. и 64, *Ilhan v. Turkey*, представка број 22277/93, од 27. јуна 2000, став 85, *Gäfgen v. Germany*, представка број 22978/05, од 1. јуна 2010, ст. 88. и 89, *Jalloh v. Germany*, представка број 54810/00, од 11. јула 2006, став 68, *Labita v. Italy*, став 120. и *Hajnal v. Serbia*, став 79.).

Такође, Уставни суд је приликом оцене основаности навода о повреди процесног аспекта забране мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања имао у виду ставове и праксу Европског суда и то посебно у погледу обавеза надлежних државних органа да спроведу делотворну званичну истрагу у случају када лице које се налази у притвору или на издржавању казне затвора износи уверљиве наводе (пресуде у предметима *Stanimirović v. Serbia*, представка број 26088/06 од 18. октобар 2011, ст. 39. и 40, *Labita v. Italy (GC)*, представка број 26772/95, од 6. априла 2000, став 131, *V.D. v. Croatia*, представка број 15526/10, од 8. фебруара 2012, ст. 63. и 64. и *Mađer v. Croatia*, представка број 56185/07, од 21. септембар 2011, ст. 111. и 112.), да истрага мора бити темељна, спроведена хитно и то од стране независних надлежних органа који нису били укључени у наводно злостављање, као и да мора да омогући довољан елемент увида јавности да би обезбедила одговорност (пресуде Европског суда у предметима *Otašević v. Serbia*, став 31, и *Bati and Others v. Turkey*, став 137.).

Имајући у виду наведене одредбе Устава и Европске конвенције, као и ставове и праксу Европског суда, Уставни суд је утврдио да је током трајања притвора и током издржавања казне затвора подносиоцу уставне жалбе повређено право на неповредивост физичког и психичког интегритета зајемчено чланом 25. Устава, и то и материјални и процесни аспект овог права.

Неке од најчешће цитираних пресуда Европског суда за људска права (поред пресуда у односу на Србију)

Кривични поступак: *Golder v. United Kingdom* - о праву на приступ суду; *Deweere v. Belgium* - о појму кривичне оптужбе, о рачунању дужине поступка; *Minelli v. Switzerland* - о претпоставци невиности; *Alenet de Ribermont v. France* - о претпоставци невиности; *Schenk v. Switzerland* - о незаконито прибављеним доказима; *Khan v. United Kingdom* - о незаконито прибављеним доказима; *Oberschlick v. Austria* - о непристрасности суда; *Soering v. United Kingdom* - о изручивању или протеривању у другу државу у којој би појединци могли да буду изложени мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању; *L.C.B. v. United Kingdom* - о праву на живот као о праву које спада у "тврдо језгро" људских права; *Osman v. United Kingdom* - о позитивноправним обавезама државе са материјалноправног аспекта члана 2. Европске конвенције; *Streletz, Kessler u Kreuz v. Germany* - о нужности постојања делотворних кривичноправних и других норми које би одвраћале од вршења кривичних дела против живота, као и процесних механизма за спречавање, сузбијање и кажњавање повреда тих норми; *Oneryildiz v. Turkey* - о превентивним мерама за заштиту живота; *McKerr v. United Kingdom* - о позитивној обавези државе, са процесноправног аспекта, да у случају када је неко лице лишено живота, спроведе независну и делотворну истрагу; *Guerra and Others v. Italy* и *Botta v. Italy* - о позитивној обавези државе да предузме све потребне мере за заштиту живота лица под њеном надлежношћу; *Branko Tomašić and Others v. Croatia* - о томе да обавеза заштите живота захтева постојање неке врсте делотворне званичне истраге када су појединци

убијени услед сумње у употребу силе, било од стране државних службеника или од стране приватних лица; *Ogur v. Turkey* - о томе да истрага мора да буде делотворна у смислу да може довести до идентификације и кажњавања одговорних; *Bazorkina v. Russia* - о томе да истрага није обавеза циља, већ обавеза средстава; *Yaşa v. Turkey u Mahmut Kaya v. Turkey* - о постојању имплицитног захтева за хитношћу и разумном експедитивношћу; *Jularić v. Croatia* - о томе да, иако могу постојати стварне потешкоће које спречавају напредовање одговарајуће истраге, брзо реаговање власти у ситуацијама које укључују употребу смртоносне силе може се генерално сматрати суштинским за очување поверења јавности у владавину права и спречавање сваког привида постојања завере или толерисања незаконитих радњи; *Shanaghan v. United Kingdom* - о неопходности постојања довољног елемента јавне контроле истраге или њених резултата, као и да блиски рођаци жртве морају учествовати у поступку у овим предметима у мери која је потребна како би се очували њихови легитимни интереси.

Грађански поступак: *Ruiz Torija v. Spain* - о обавези судова да образложе своје одлуке, при чему то не значи да се у одлуци морају изнети сви детаљи и дати одговори на сва постављена питања; *Pavlyulynets v. Ukraine* - о томе да чињеница да се више пута налаже разматрање једног предмета пред судом ниже инстанце, сама по себи може открити озбиљан недостатак у правном систему државе; *Soares Fernandes v. Portugal* - о томе да парнични поступак започиње подношењем тужбе, а завршава се доношењем одлуке којом се поступак окончава, или, ако је то касније, даном уручења писаног отправка подносиоцу представке; *Sunday Times v. United Kingdom* - тумачење израза "у складу са законом / прописано законом", услови законитости; *Lingens v. Austria, Oberschlick v. Austria u Jerusalem v. Austria* - о слободи изражавања; *Golder v. United Kingdom* - о праву на приступ суду; *Ernst and Others v. Belgium* - о имунитету; *Sporrong u Lönnroth v. Sweden* - о имовинским правима; *Santos Pinto v. Portugal, Beian v. Romania, Tudor Tudor v. Romania* - о повреди права на правну сигурност у случају различите праксе судова последње инстанце, о критеријумима за оцену да ли су супротне одлуке различитих домаћих судова последње инстанце у сагласности са правом на правично суђење - да ли постоје дубоке и дуготрајне разлике, да ли домаће право предвиђа механизам за њихово превазилажење, да ли се тај механизам примењује и какав је ефекат те примене; *Garzičić v. Montenegro* - о праву на ревизију; *Proszak v. Poland* - о томе да се дужина поступка испитује од датума када је држава ратификовала Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода, али се узима у обзир и статус и напредак предмета на тај дан, као и о томе да само кашњења и одуговлачења која се могу приписати судовима и другим државним органима могу да доведу до закључка о непоштовању суђења у разумном року; *Buchholz v. Germany* - о чиниоцима који се узимају у обзир када се оцењује да ли је дужина поступка била разумна; *Van de Hurk v. Netherlands* - о томе да је суд дужан да образложи своју пресуду, али не мора давати образложење за сваки навод, о праву суда да донесе обавезујућу одлуку коју вансудска власт не може да мења; *Hiro Balani v. Spain* - о томе да ће обим дужности да се пресуда образложи зависити од природе саме одлуке; *Zimmerman and Steiner v. Switzerland* - о дужности држава да организују своје правне системе тако да судовима омогуће да поштују захтеве члана 6. Европске конвенције, укључујући и право на суђење у разумном року; *Guincho v. Portugal* - о томе да су државе у обавези да ангажују довољно ресурса и ставе их на располагање својим правосудним системима, како би осигурале да не долази до неприхватљивог кашњења; *Hokkanen v. Finland* - о суштинском

значају брзог решавања питања која се односе на старатељство; *Hornsby v. Greece* - о томе да се заштита члана 6. Европске конвенције простире и на извршни поступак.

Управни поступак: *M.M.S. v. Belgium and Greece* - о томе да постојање закона и приступање међународним уговорима није само по себи довољно да обезбеди заштиту од ризика злостављања, у ситуацији када поуздани извори сведоче да се у пракси поступа супротно; *Van de Hurk v. Netherlands* - о томе да је суд дужан да образложи своју пресуду, али не мора давати образложење за сваки навод, о праву суда да донесе обавезујућу одлуку коју вансудска власт не може да мења; *Helle v. Finland* - о томе да ако су нижи судови или други органи власти дали одговарајуће образложење и тако омогућили коришћење права на жалбу, жалбени суд може, у принципу, једноставно да потврди одлуку нижег суда; *Sporrong и Lönnroth v. Sweden* - о имовинским правима; *Fuklev v. Ukraine* - о томе да држава има обавезу да организује систем извршења пресуда који је делотворан и у праву и у пракси, *Iatridis v. Greece* и *James and Others v. United Kingdom* - о мешању у право на имовину, о правичној равнотежи између потреба општег интереса заједнице и захтева заштите основних права појединаца, о потреби да мешање буде законито и да није произвољно; *The Former King of Greece and Others v. Greece* - о томе да државе не могу да избегавају, кроз примену закона, испуњавање обавезе према појединцима давања накнаде за експроприсану имовину; *Pressos Compania Naviera S.A. and Others v. Belgium* - о томе да држава не може применом закона да укине потраживања штета у односу на одређену групу појединаца или државу, ако су таква потраживања раније већ прихваћена; *Soering v. United Kingdom* - о изручивању или протеривању у другу државу у којој би појединци могли да буду изложени мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању.

6. Има ли примера неслагања у одлукама уставног суда и Европског суда за људска права?

Општеприхваћена правила међународног права и потврђени међународни уговори су, према важећем Уставу, као што је већ поменуто, саставни део правног поретка Републике Србије и непосредно се примењују.

У досадашњој пракси мало је појединачних примера у којима је Уставни суд у домену апстрактне контроле изразио другачији правни став у односу правне ставове Европског суда у примени конвенцијског права и такви примери датирају из периода пре приступања Европској конвенцији. Примера ради, такво одступање у правном схватању било је изражено у предмету оцене уставности закона којим је било искључено право на вођење управног спора⁴⁸ и било је засновано на одредбама Устава Републике Србије од 1990. године, који је дозвољавао да се у одређеним врстама управних ствари, изузетно, законом може искључити судска заштита у односу на коначне појединачне акте којима се одлучује о праву, обавези, или на закону заснованом интересу физичког или правног лица. У вези са тим начелним питањем, Уставни суд је почетком 2009. године упозорио законодавца (Народну скупштину

⁴⁸ Предмет IY-76/2001 од 17.октобра 2002. године, у којем Суд није прихватио иницијативу за покретање поступка за оцену уставности одредбе Закона о оружју и муницији („Службени гласник РС“, бр.. 9/92, 53/93, 67/93, 48/94 и 44/98), којом је било искључено право на судску заштиту против коначног управног акта министра унутрашњих послова. Решење у наведеном предмету донето је пре ратификације Европске конвенције.

Републике Србије)⁴⁹ да нови Устав који је на снази од 8. новембра 2006. године омогућава вођење управног спора у свим случајевима, ако у одређеном случају није предвиђена другачија судска заштита (члан 198. став 2.); да је одредбом члана 15. Уставног закона за спровођење Устава Републике Србије прописан рок за усклађивање закона донетих на основу Устава из 1990. године до 31. децембра 2008. године; да Закон о управним споровима, као ни бројни посебни закони који искључују могућност вођења управног спора, нису усаглашени са важећим Уставом, у року који је био прописан Уставним законом, а ни накнадно. Имајући у виду наведено, а у складу са уставним принципима владавине права и хијерархије домаћих општих правних аката, Уставни суд је, на основу члана 105. Закона о Уставном суду⁵⁰, указао Народној скупштини на потребу што хитнијег усклађивања Закона о управним споровима, као и бројних посебних закона који искључују могућност вођења управног спора, са Уставом Републике Србије који је на снази, што је законодавац прихватио и донео нови Закон о управним споровима⁵¹, а упоредо извршио и усаглашавање решења садржаних у посебним законима. На тај начин извршено је истовремено и усклађивање са начелима и правима зајемчених Европском конвенцијом.

Усклађивање уставносудске праксе са праксом Европског суда посебно је дошло до изражаја у поступању Суда по изјављеним уставним жалбама, односно у поступку заштите индивидуалних Уставом и Конвенцијом зајемчених људских права и слобода.

Примера ради, Уставни суд је 2011. године усвојио став према којем, када је за изјављивање ревизије меродавна вредност предмета спора, а у току поступка није утврђена у складу са законом, ревизија се сматра дозвољеном, јер странка не може да сноси последице због пропуста суда да позове тужиоца да у примереном року определи вредност предмета спора (са позивом на пресуду Европског суда *Garžić v. Montenegro*). Такође, Суд је полазећи од става да, без обзира да ли је извршни дужник физичко лице, приватно правно лице или правно лице у већинском државном власништву, држава има обавезу да предузме све мере да се правоснажна судска одлука изврши, својим поступањем настојао да заштити права подносилаца уставних жалби и у могућој мери отклони евентуалне последице утврђених повреда, односно пружи правично задовољење.

Полазећи од става Европског суда израженог у раније донетим пресудама против Републике Србије (на пример, *Vlahović v. Serbia*, *R. Kačapor and Others v. Serbia*, *Crnišaniin and Others v. Serbia* и *Grišević and Others v. Serbia*), према којем би свеобухватна уставносудска заштита требало, поред утврђивања повреде, да обухвати и накнаду за претрпљену материјалну и нематеријалну штету и обавезу државе да плати целокупан дуг подносиоцима представки утврђен домаћим правоснажним пресудама, односно досуди им накнаду материјалне и нематеријалне штете и из сопствених средстава изврши исплату износа досуђених правоснажним домаћим пресудама, Уставни суд је поступно извршио усклађивање своје праксе. То се првенствено односи на предмете у којима је била установљена повреда Уставом, односно Конвенцијом зајемчених права у извршним поступцима у којима су извршни дужници били друштвена предузећа у реструктурирању, а потраживања се односила

⁴⁹ Закључак Уставног суда донет у предмету IV-409/2005 од 2. априла 2009. године

⁵⁰ Службени гласник РС“ бр.109/2007, 99/2011 и Одлука Уставног суда IV 97/2012 од 20. децембра 2012. године

⁵¹ Закон о управним споровима („Службени гласник РС“, број 111/09)

на зараде и друга примања запослених. У тим предметима Суд је налагао наставак прекинутих извршних поступака и почео да утврђује право на одговарајуће износе нематеријалне штете због повреде права на суђење у разумним року, а потом и права на накнаду материјалне штете. У вези са тим, Европски суд је констатовао да је дошло до очигледног развоја домаће судске праксе, као и да се уставна жалба у случајевима неизвршавања правоснажних пресуда из радних односа у односу на предузећа са претежним друштвеним капиталом може сматрати, у принципу, делотворним правним средством ако се ради о стечају или предузећу које је престало да постоји, за све представке које су Суду поднете након 22. јуна 2012. године⁵².

У току 2013. године, Уставни суд је ускладио своју праксу и у односу на став Европског суда поновљен у *Одлуци о допуштености представке Marinković v. Serbia* (бр. 5353/11) од 29. јануара 2013. године. У том смислу, у свим случајевима неизвршавања правоснажних пресуда из радних односа у односу на предузећа са претежним друштвеним, односно државним капиталом у реструктурирању, Суд је почео да утврђује право на накнаду нематеријалне, као и материјалне штете у висини опредељеној извршном исправом на терет буџетских средстава⁵³, у складу са Законом о Уставном суду, којим је прописано да уставна жалба мора да садржи и опредељени захтев о коме Уставни суд треба да одлучи, уз истицање висине и основа накнаде материјалне и нематеријалне штете, када се накнада захтева⁵⁴.

7. Да ли други национални судови такође узимају у обзир праксу европских судова као резултат тога што уставни суд узима у обзир одлуке тих (европских) судова?

Устав у одредби члана 166. став 2. одређује да су одлуке Уставног суда коначне, извршне и општеобавезујуће, што подразумева да их и национални судови морају поштовати и примењивати. Ово одређење је од посебног значаја када се ради о одлукама Уставног суда поводом уставних жалби, односно када у вршењу надлежности Уставног суда из члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, Суд поништава појединачни акт (што укључује и судску одлуку) онда када утврди да је тим актом или радњом повређено или ускраћено људско или мањинско право и слобода зајемчена Уставом.

Уставни суд предњачи у изградњи владавине права, што је његова функција, те својим одлукама, нарочито по уставним жалбама, „зрачи“ на остале судове у примени европских стандарда за заштиту људских и мањинских права и слобода. Суд најчешће цитира праксу Европског суда и сматра изузетно важним упознавање других националних судова са његовим одлукама. С друге стране, национални судови се најчешће позивају на одлуке Уставног суда у којима су цитиране пресуде Европског суда које су релевантне за пресуђење у предметима других националних судова.

Такође, Уставни суд издаје „Билтен Уставног суда Србије“ у којем објављује своје најзначајније одлуке, а који је доступан и другим судовима, државним органима и

⁵² Наведеног датума у „Службеном гласнику Републике Србије“ објављена је Одлука Уставног суда Уж-775/2009 од 19. априла 2012. године.

⁵³ Пример одлуке: Уж-1645/2010 од 7. марта 2013. године, Уж-1712/2010 од 21. марта 2013. године, Уж-1705/2010 од 9. маја 2013. године и др.

⁵⁴ Закон о Уставном суду („Службени гласник РС“, бт. 109/07, 99/11 и 18/13-одлука УС) - члан 85. став 1.

организацијама итд. Одлуке Уставног суда објављују се и на званичном сајту Суда⁵⁵, у бази судске праксе, а најважније и у службеном гласилу Републике Србије и службеним гласилима у којима се објављују други општи акти за чију оцену уставности и законитости је надлежан Уставни суд.

8. Има ли примера да је на одлуку европских судова утицала пракса националног уставног суда?

Није познат такав пример.

II. ИНТЕРАКЦИЈА ИЗМЕЂУ УСТАВНИХ СУДОВА

1. Да ли се уставни суд у својим одлукама позива на праксу других европских или не-европских уставних судова?

Уставни суд прати праксу других европских уставних судова и шире, и у предметима у којима се постављају иста спорна правна питања као у одлукама које су већ забележене у страниј уставносудској пракси позива се на правна схватања и образложене правне аргументе изнете у страним одлукама⁵⁶.

Поред тога што се Уставни суд одлучујући у конкретним предметима ослања на страну уставносудску праксу, то чине и судије када у појединим предметима имају другачије правно становиште у односу на већинско изражено у одлуци Суда, те у својим издвојеним мишљењима указују на аргументе које сматрају веома значајним, а који су истакнути у одлукама других уставних судова⁵⁷. Судије Уставног суда то не чине само у предметима оцене уставности општих правних аката, већ и у предметима из других надлежности Суда, као што је одлучивање о забрани рада удружења⁵⁸ и предметима уставних жалби⁵⁹.

⁵⁵ <http://www.ustavni.sud.rs/page/jurisprudence/35/>

⁵⁶ На пример, у Одлуци ИУз-261/2009 од 13. септембра 2012. године, Уставни суд се, поводом спорног питања права на продају станова на којима постоји станарско право, позвао на став Уставног суда Републике Хрватске (одлуке U-I-3254/2004 од 9. фебруара 2005. године, U-I-466/2006 од 29. септембра 2009. године и др.) и Уставног суда Босне и Херцеговине у Одлуци АП-3955/08 од 17. децембра 2009. године; у Одлуци ИУз-27/2009 од 21. марта 2013. године Суд се, поводом спорног правног питања ограничења слободе избора начина и места сахрањивања, позвао на становиште Уставног суда Републике Словеније изражено у Одлуци тог суда бр. UI-54/99-14, од 13. јуна 2002. године.

⁵⁷ У предмету Уставног суда ИУз-356/2009 од 7. јула 2011. године, у издвојеном мишљењу судије др Босе Ненадић у односу на донети Закључак о одбацивању предлога и иницијатива, којим се Суд огласио ненадлежним за оцену уставности Уставног закона за спровођење Устава Републике Србије ("Службени гласник РС", број 98/06), указано је на правна становишта Савезног уставног суда Савезне Републике Немачке, Уставног суда Републике Чешке, Уставног суда Републике Словеније и Уставног суда Републике Хрватске.

⁵⁸ У предмету VIIУ-249/2009 Уставни суд је 12. јуна 2012. године донео Одлуку којом је забранио рад Удружењу грађана „Отачествени покрет Образ“ (*видети под 46*), а поводом које је одбијајуће издвојено мишљење изнела судија Катарина Манојловић Андрић, са којим се сагласила и судија др Оливера Вучић и у којем је указано на судску праксу Немачке (као пример наведен предмет Савезног уставног суда Немачке BVerfGE 42, 143 (156)), у вези са питањем забране рада политичких странака; у издвојеном мишљењу у односу на Одлуку Уставног суда ИУз-2/2010 од 14. марта 2013. године судије Катарина Манојловић Андрић и др Боса Ненадић позвале су се на

Међутим, најобимнија пракса других уставних судова у смислу позивања на правна схватања тих судова изложена је уобичајено у рефератима који се припремају ради ширег и потпунијег разматрања спорних уставноправних питања пре приступања изради предлога одлуке у конкретном предмету.⁶⁰

2. Ако је тако, да ли уставни суд нагиње к томе да се позива на праксу уставних судова из исте језичке групе?

Позивање на праксу других уставних судова Уставни суд не заснива на језичкој групи као опредељујућем атрибуту. Међутим, јесте од утицаја чињеница да законодавство бивших република - чланица савезне државе (СФРЈ) потиче из истог правног поретка и има задржане бројне правне институте који су били заједнички, те се поводом конкретних оспорених законодавних решења постављају иста спорна уставноправна питања, што праксу уставних судова у региону чини сроднијом.

Наведено потврђује и чињеница да по престанку савезне државе (СФРЈ), у складу са Споразумом о сукцесији из 2001. године, који је ступио на снагу 2. јуна 2004, након његове ратификације од стране свих држава сукцесора, сада самосталне државе потписнице имају низ питања од заједничког интереса која превазилазе националне оквире (на пример, питања као што су репарација ратне штете, решавање имовинских права правних субјеката са седиштем у другим бившим републикама чланицама, питање остваривања права из пензијског и инвалидског осигурања, питање имовинских права на становима на територији бивших република чланица, питање старе девизне штедне и др.). Поводом појединих од наведених питања грађани се за заштиту својих права обраћају и Европском суду, као што је то у погледу старе девизне штедне депоноване у банкама са седиштем у различитим републикама чланицама⁶¹.

Међу уставним судовима региона постоји непосредна стручна сарадња и размена одлука и ставова, а праћење судске праксе је доступно и преко сајтова судова или разменом

Одлуку Уставног суда Републике Хрватске U-I/1569/2004, којом је укинута одредба Закона о парничном поступку којом је био прописан цензус за изјављивање ревизије у износу од 100.000,00 куна (око 35.000 евра).

⁵⁹ У предмету Уж-175/2009 у односу на одлуку донету 10. новембра 2011. године, мишљење је издвојила судија др Боса Ненадић, у којем је изразила став да уставносудску заштиту права на суђење у разумном року треба пружити и приватном тужиоцу и лицу које има статус оштећеног као тужиоца у кривичном поступку, без обзира да ли је истакао имовинскоправни захтев, са позивом на став Уставног суда Хрватске (U-IIIvs-3511/2006 од 22. октобра 2008. године).

⁶⁰ У предмету IUз-1245/2010 од 13. јуна 2013. године, у којем је Суд оцењивао одредбе Закона о електронским комуникацијама ("Службени гласник РС", број 44/10) и констатовао да се Уставом Републике Србије обезбеђују виши стандарди заштите неповредивости тајности средстава општења од оних који су предвиђени у међународним актима, јер је утврдио да је једино суд надлежан да, ако је то неопходно ради вођења кривичног поступка или заштите безбедности Републике Србије, на одређено време и на начин предвиђен законом, дозволи одступање од Уставом зајемчене неповредивости тајности средстава комуницирања, а не да се то право одређује у складу са законом. У овом предмету Уставни суд се позвао на пресуде Савезног Уставног суда Немачке: 1 BvR 330/96 и 1 BvR 348/99 од 12. марта 2003. године; 1 BvR 668/04 од 27. јула 2005. године; 1 BvR 256/08, 1 BvR 263/08 и 1 BvR 586/08 од 2. марта 2010. године.

⁶¹ Пресуда *Ališić and Others v. Bosnia and Herzegovina, Croatia, Serbia, Slovenia and FYROM* (Представка број 60642/08) од 6. новембра 2012. године.

стручних публикација (билтена и слично). Осим тога, на сваке две године, почевши од 2004. године, представници уставних судова региона састају се на округлом столу, ради размене стручних мишљења и ставова по одређеним темама који се објављују у тематској публикацији.

3. У којим правним областима (грађанско право, кривично право, јавно право) се уставни суд позива на праксу других европских или не-европских уставних судова?

Уставни суд у поступку разматрања и припрема за одлучивање у свим конкретним предметима, без обзира на област права која је у питању, настоји да оствари увид у релевантну страну судску праксу. Међутим, начелно, како је број предмета по уставним жалбама из области грађанског права највећи, те се у тој области поставља и највећи број спорних правних питања, што праксу из те области чини веома развијеном, може се посредно закључити да се и позивање на страну праксу најчешће чини управо у тој области.

4. Да ли је на одлуке уставног суда значајно утицала пракса страних уставних судова?

Полазећи од чињенице да је Уставни суд Републике Србије, поступајући у значајном броју својих предмета из различитих надлежности, имао у виду и правна становишта изражена у пракси других уставних судова, као и да је све више одлука у којима Суд та правна становишта наводи, може се закључити да одлуке страних уставних судова имају одређени утицај и на праксу Уставног суда Републике Србије.⁶²

Томе треба додати и запажање да подносиоци иницијатива који се обраћају Уставном суду захтевом за покретање поступка за оцену уставности и законитости општих правних аката, затим подносиоци уставних жалби, као и други учесници у поступцима пред Уставним судом, све чешће у својим поднесцима посежу за правним аргументима изнетим у упоредној

⁶² Доносећи Одлуку IУ-197/2002 од 27. маја 2003. године, поводом оспорених одредаба Закона о избору народних посланика (којима је био уређен престанак мандата народног посланика због престанка чланства у политичкој странци или коалицији на чијој изборној листи је изабран или брисања из регистра надлежног органа политичке странке, односно друге политичке организације на чијој изборној листи је изабран), као и Одлуку IУ-249/2003 од 25. септембра 2003. године (која се односила на исто спorno питање у вези са мандатом одборника у скупштини јединице локалне самоуправе), Уставни суд је имао у виду правна становишта Уставног савета Француске и Уставног суда Шпаније; приликом одлучивања о уставности Закона о привредним коморама (Решење IУз-94/2008 од 22. децембра 2010. године), Уставни суд је имао у виду Решење Савезног уставног суда Немачке 1 BvR 430/65 и 259/66 од 18. децембра 1974. године, које се односи на питање уставности обавезе удруживања у јавноправне корпорације; у поступку одлучивања о уставности Закона о привременом смањивању плата, односно зарада, нето зарада и других примања у државној администрацији и јавном сектору (Решење IУз-97/2009 од 17. јануара 2013. године), Уставни суд је имао у виду Решење Савезног уставног суда Немачке 2 BvL 20/65 од 9. јула 1969. године, које се односи на поштовање граница законодавчеве слободе при утврђивању пореске основице, које Уставни суд проверава само у погледу забране произвољности, али не и сврсисходности, рационалности и праведности; у поступку доношења Одлуке IУз-299/2011 од 17. јануара 2013. године, Уставни суд је оцењивао оспорене одредбе Закона о радним односима у државним органима и притом имао у виду и одлуке Савезног уставног суда Немачке (пресуда 1 BvR 596/56 од 11. јуна 1958. године и решење 1 BvL 14/60 од 14. децембра 1965. године).

уставносудској пракси. Стога Уставни суд, одлучујући у конкретним предметима, врши оцену навода подносиоца и у односу на правна становишта стране уставносудске праксе на коју се подносилац позива.

5. Постоје ли и други облици сарадње поред узајамног уважавања судских одлука?

Уставни суд остварује сарадњу са скоро свим уставним судовима Европе, како мултилатерално, у оквирима међународних тела и струковних асоцијација и на нивоу регионалне сарадње уставних судова, тако и на билатералном плану.

У оквирима међународних тела и струковних асоцијација, Уставни суд сарађује са уставним судовима – члановима Венецијанске комисије⁶³, OSCE, Савета Европе, Конференције европских уставних судова⁶⁴, Удружења уставних судова франкофоније АССРУФ⁶⁵ и Светске конференције уставног судства⁶⁶. Представници Суда учествују на конференцијама и другим скуповима које организују наведена тела и организације, а које су за Суд значајне јер се на њима најчешће расправљају спорна уставноправна питања и проблеми у вези са остваривањем заштите људских права и слобода. Представници Суда кроз припремљене реферате за те скупове представљају искуства Уставног суда Србије и износе спорна питања која могу бити од значаја и за друге судове у вези са вршењем надлежности уставног суда. Управо кроз упоредно правни приступ најзначајнијим питањима уставног судства, који је карактеристичан за скупове међународних тела и организација, представници Суда стичу информације и размењују искуства која касније преносе и својим колегама.

Нарочиту важност Суд придаје регионалној сарадњи са уставним судовима држава насталих на тлу бивше државе Југославије. Почевши од 2004. године, када је домаћин био Уставни суд БиХ, на сваке две године се одржавају округли столови уставних судова и то: 2006. године домаћин је био Уставни суд Црне Горе, 2008. године Уставни суд Хрватске, 2010. године Уставни суд Македоније. Уставни суд Србије био је домаћин Округлог стола организованог у јулу 2012. године. Тема Округлог стола је била: „Дејство и извршење одлука уставног суда“, а присуствовали су председници и судије уставних судова Босне и Херцеговине, Македоније, Србије, Црне Горе и Хрватске.

Међу њима постоји сагласност да билатерални односи, као високо развијен облик њихове узајамне сарадње, нису сами по себи довољни за успостављање владавине права у региону, већ да она подразумева и сарадњу уставних судова у ширим оквирима - мултилатералну размену искустава уставних судова региона, ставова о сложеним уставноправним питањима, знања о европским и међународним стандардима. Стога је регионална сарадња препозната као важан корак на путу остваривања универзалног појма правде и уједначене праксе у заштити људских права и слобода у региону, као и остваривању највиших стандарда у тој области, што је у складу са обавезама поводом чланства у Савету Европе, а такође и са оријентацијом држава региона према Европској унији.

⁶³ Уставни суд Србије је пуноправни члан Венецијанске комисије од 3. априла 2003. године.

⁶⁴ Уставни суд Србије је пуноправни члан Конференције европских уставних судова од 7. септембра 2006. године.

⁶⁵ Уставни суд је члан Удружења уставних судова франкофоније од јула 2008. године.

⁶⁶ Уставни суд Србије је пуноправни члан Светске конференције уставног судства од 21. октобра 2011. године.

На билатералном плану Уставни суд непосредно сарађује са више од 20 уставних судова. Са многима од њих потписани су споразуми о сарадњи који, између осталог, предвиђају развијање програма који доприносе јачању институционалне сарадње, размену одлука, правних ставова и публикација од значаја за остваривање надлежности уставних судова, сарадњу у стручним пројектима, билатералне сусрете судија и саветника ради непосредне размене знања и искуства, као и друге активности сарадње. Важан облик сарадње су и посете других уставних судова Уставном суду Србије и посете нашег Суда другим судовима. То су прилике за непосредан дијалог и расправљање тема од заједничког интереса за судове, при чему се у директном контакту са страним колегама понекад отвори и питање преузимања ефективних нормативних или практичних решења одређених проблема са којима се Суд суочава од других уставних судова.

Уставни суд је у октобру 2009. године, у сарадњи са Фондацијом Конрад Аденауер, организовао међународну регионалну конференцију „Уставно судство у теорији и пракси“, која је окупила 110 учесника из уставних судова Босне и Херцеговине, Црне Горе, Хрватске, Немачке, Србије, Македоније и Албаније, као и представника правних и других факултета, парламента, међународних и невладиних организација. Конференција је организована у склопу обележавања 60 година јубилеја Основног закона (Устава) СР Немачке.

У мају 2012. године, у сарадњи са Српским удружењем за уставно право и Међународним удружењем за уставно право у Београду, организован је Округли сто на тему: „Основни правци у развоју конституционализма и уставног права од 1981. до 2011. године“. Овим догађајем обележено је 30 година постојања Међународног удружења за уставно право.

Уставни суд сматра да је изузетно важно упознавање са одлукама других судова, али је оно отежано с обзиром на језичку баријеру. Међутим, и поред тога, Суд је уз подршку остварену у међународној сарадњи обезбедио превођење, односно публиковао поједине одлуке других уставних судова (на пример, Канаде, Француске, Немачке, Шпаније, Словеније, Словачке, Чешке и др), међу којима су и две збирке одлука уставних судова СР Немачке (2010. године) и Краљевине Шпаније (2010. године).

----- * -----